

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γ΄ Γυμνασίου

Τίτλος:

«Υπερκείμενο και Λογοτεχνία. Οι απρόβλεπτες διαδρομές του *Μικρού Πρίγκιπα*.»

Συγγραφή: ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΑΛΑΝΟΣ

Εφαρμογή: ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΑΛΑΝΟΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Υπερκείμενο και Λογοτεχνία. Οι απρόβλεπτες διαδρομές του *Μικρού Πρίγκιπα*.

Εφαρμογή σεναρίου

Ανδρέας Γαλανός

Δημιουργία σεναρίου

Ανδρέας Γαλανός

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

Τάξη

Γ΄ Γυμνασίου

Σχολική μονάδα

2^ο Γυμνάσιο Χαλκηδόνας

Χρονολογία

Από 28-11-2013 έως 12-12-2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

Πέντε (5) διδακτικές ώρες.

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Ο εκπαιδευτικός ήταν εξοικειωμένος με ζητήματα που αφορούν στις αλλαγές που έχει επιφέρει η ψηφιακή εποχή στον χώρο της λογοτεχνίας, καθώς και τους προβληματισμούς που σχετίζονται με αυτές. Επίσης, οι μαθητές του τμήματος είχαν δουλέψει και στο παρελθόν αρκετές φορές σε ομάδες και συνεπώς ήταν συνηθισμένοι σε ανάλογο τρόπο εργασίας.

Τόσο ο εκπαιδευτικός όσο και οι μαθητές είχαν ξαναδουλέψει σε περιβάλλον Wiki, οπότε δεν δαπανήθηκε καθόλου χρόνος για τη σχετική εξοικείωσή τους με αυτό. Οι περισσότεροι μαθητές γνώριζαν τη διαδικασία δημιουργίας υπερσύνδεσης και υπήρξε μέριμνα σε κάθε ομάδα να υπάρχει τουλάχιστον ένα μέλος που να έχει τη σχετική δεξιότητα.

Το σενάριο εφαρμόστηκε στην αίθουσα πληροφορικής του σχολείου. Η 2^η και 3^η ώρα πραγματοποιήθηκαν σε ένα συνεχόμενο δίωρο, μετά από τροποποίηση του προγράμματος και σε συνεννόηση με τους συναδέλφους.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Ανδρέας Γαλανός, Υπερκείμενο και Λογοτεχνία. Οι απρόβλεπτες διαδρομές του *Μικρού Πρίγκιπα*, Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ΄ Γυμνασίου, 2013.

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο επιχειρήσει να φέρει σε επαφή τους μαθητές με ζητήματα σχετικά με την τύχη της λογοτεχνίας στην ψηφιακή εποχή. Ειδικότερα, επιδιώχθηκε η εξοικείωση των μαθητών με θέματα όπως η ρευστότητα, η διαδραστικότητα και η πολυμεσικότητα, που χαρακτηρίζουν το λογοτεχνικό κείμενο στον ψηφιακό χώρο. Ο

βασικός άξονας αυτής της απόπειρας ήταν το υπερκείμενο και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει στον χώρο της λογοτεχνίας.

Αρχικά, οι μαθητές με αφορμή τα λήμματα της Wikipedia αναγώρισαν τον υπερδεσμό ως ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιεί το ψηφιακό από το έντυπο κείμενο. Στη συνέχεια, περιηγούμενοι στις σελίδες του ψηφιακού [Πλανήτη Πρέσπα](#) της Σοφίας Νικολαΐδου, ήρθαν σε επαφή με τις προοπτικές (και τα ενδεχόμενα προβλήματα) που δημιουργεί η υπερκειμενική λογική κατά την εφαρμογή της στον χώρο της λογοτεχνίας. Προκειμένου να συνειδητοποιήσουν βιωματικά τις αλλαγές αυτές, κλήθηκαν να μετατρέψουν σε υπερκείμενο ορισμένα αποσπάσματα από τον *Μικρό Πρίγκιπα* και να δημιουργήσουν εναλλακτικές διαδρομές μέσα στο κείμενο. Για να το πετύχουν αυτό αναζήτησαν οπτικό και ηχητικό υλικό που να σχετίζεται κατά τη γνώμη τους με το κείμενο που τους δόθηκε και δημιούργησαν υπερσυνδέσεις προς αυτό. Η διδακτική πορεία ολοκληρώθηκε με συζήτηση στην ολομέλεια, στην οποία έγινε προσπάθεια να καταγραφούν (αλλά και να αμφισβητηθούν) οι βασικές διαφορές έντυπου-ψηφιακού κειμένου και να διαπιστωθούν τυχόν αλλαγές, που απαιτεί ένα ψηφιακό υπερκείμενο, στον τρόπο ανάγνωσης.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Τα νέα ψηφιακά μέσα, με τις δυνατότητες που μας παρέχουν, μεταμορφώνουν ριζικά τους περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η λογοτεχνία δεν θα μπορούσε φυσικά να παραμείνει ανεπηρέαστη. Για αυτό και πληθαίνουν οι συζητήσεις γύρω από τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες της ηλεκτρονικής λογοτεχνίας.

Κοινή διαπίστωση αποτελεί ότι η βάση της ηλεκτρονικής λογοτεχνίας είναι το υπερκείμενο¹. Μέσω της δημιουργίας υπερσυνδέσεων παρέχεται η δυνατότητα να συνδεθούν λέξεις ή φράσεις με άλλα σημεία του ίδιου κειμένου ή και με άλλα κείμενα. Το κείμενο παύει να είναι στατικό και μόνιμο και αποκτά ρευστότητα, απαιτώντας την ενεργητική διάδραση του αναγνώστη μαζί του. Κάθε αναγνώστης επιλέγει τους υπερδεσμούς που θα ενεργοποιήσει χαράζοντας τη δική του προσωπική διαδρομή στο κείμενο. Φυσικά, οι δυνατότητες αυτές δεν είναι απεριόριστες και χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή, γιατί στην υπερβολή τους μπορεί να οδηγήσουν στην πλήρη απουσία συνοχής και στην απόθνηση του αναγνώστη.

Επίσης, το υπερκείμενο μπορεί να περιλαμβάνει υπερσυνδέσεις με οπτικά, ηχητικά, πολυμεσικά αρχεία, καθώς και με ιστότοπους. Κατά αυτόν τον τρόπο, υποχωρεί η παραδοσιακή κυριαρχία του λόγου και αναδεικνύεται η πολυτροπικότητα ως αναπόσπαστο συστατικό της λογοτεχνίας στα νέα περιβάλλοντα.

Φυσικά, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι πολλές από τις καινοτομίες που συζητούνται όσον αφορά στην ηλεκτρονική λογοτεχνία έχουν την αρχή τους σε τεχνάσματα και πρακτικές που συναντά κανείς ήδη στον χώρο της έντυπης λογοτεχνίας. Το εναλλακτικό τέλος μιας αφήγησης, η δυνατότητα ο αναγνώστης να ακολουθήσει διαφορετικές αναγνωστικές διαδρομές, τα παιχνίδια με την οπτική μορφή του κειμένου δεν αποτελούν καινοφανείς νεοτερισμούς της ψηφιακής εποχής. Η έντυπη λογοτεχνία έχει ήδη δώσει αρκετά τέτοια δείγματα ([Μουλά² 2010α](#): 23-24 & [Μπεχλιβάνου 2012](#): 45-49). Άλλωστε, η διαπίστωση ότι κάθε αναγνώστης βιώνει μια εντελώς προσωπική και μοναδική εμπειρία κατά την ανάγνωση ενός κειμένου έχει επισημανθεί αρχικά αναφορικά με την έντυπη λογοτεχνία. Απλώς, η υπερκειμενική διάσταση της ηλεκτρονικής λογοτεχνίας αισθητοποιεί πιο εύγλωττα αυτό το συμπέρασμα.

¹ Για την ιστορία, τη θεωρία και τις πρακτικές του υπερκειμένου βλ. Πετρίδου 2011.

² Για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στην ψηφιακή εποχή βλ. [Μουλά 2010β](#).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με την εφαρμογή του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να γνωρίσουν τις αλλαγές που έφερε η δυνατότητα υπερσύνδεσης στη συγγραφή και την ανάγνωση ενός οποιουδήποτε κειμένου.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με την έννοια την υπερκειμενικής λογοτεχνίας,
- να συνειδητοποιήσουν ότι ο αναγνώστης είναι συμπαραγωγός του νοήματος (ξεκινώντας από την υπερκειμενική λογοτεχνία –στην οποία αυτό είναι πολύ αισθητά φανερό– και καταλήγοντας στην έντυπη),
- να συνειδητοποιήσουν ότι κάθε ανάγνωση λογοτεχνικού έργου είναι μια μοναδική και εντελώς προσωπική εμπειρία,
- να γνωρίσουν κάποιες από τις αλλαγές (πολυτροπικότητα, διαδραστικότητα, υπερκειμενικότητα) που έχει επιφέρει η ψηφιακή εποχή στην ανάγνωση (και στη συγγραφή) της λογοτεχνίας.

Γραμματισμοί

Επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να διαβάζουν ψηφιακά υπερκείμενα υποψιασμένοι για τις διαφορετικές διαδικασίες παραγωγής νοήματος που προϋποθέτουν,
- Να συγκρίνουν ένα έντυπο λογοτεχνικό κείμενο με το ψηφιακό του ομόλογο.

Διδακτικές πρακτικές

Μέσω της εργασίας σε ομάδες στο περιβάλλον Wiki επιδιώχθηκε να αποκτήσουν οι μαθητές δεξιότητες συνεργασίας και αλληλεπίδρασης. Άλλωστε, η συνεργατική

συνδιαμόρφωση του κειμένου είναι ένα από τα ζητούμενα που έχει αναδείξει η ψηφιακή εποχή και στον χώρο της λογοτεχνίας.

Οι μαθητές (μετά από ορισμένες εισαγωγικές δραστηριότητες) επιχείρησαν τη μετατροπή ενός κλασικού λογοτεχνικού κειμένου σε ψηφιακό υπερκείμενο. Μέσα από μια τέτοια διαδικασία «υπερκειμενικοποίησης» έγινε προσπάθεια να συνειδητοποιήσουν βιωματικά τις διαφορές και τις νέες αποχρώσεις που κομίζει η ψηφιακή εποχή στην ανάγνωση (και τη συγγραφή) της λογοτεχνίας. Στόχος ήταν η αυτενέργεια των μαθητών και ο προβληματισμός τους σχετικά με την επιλογή και τη χρήση πολυμεσικού υλικού.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Αφορμή για την ιδέα του προκείμενου σεναρίου αποτέλεσε η διαπίστωση-προτροπή της Βενετίας Αποστολίδου ότι «η ανοικτότητα και οι πολλαπλές δυνατότητες νοηματοδότησης που δίνει η υπερκειμενική λογοτεχνία (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η έντυπη δεν έδινε επίσης, άσχετα αν δεν αξιοποιήθηκαν στη διδασκαλία της λογοτεχνίας) μαζί με τη βιωματική συλλειτουργία εικόνων, λέξεων και ήχων δημιουργούν την υπόθεση ότι μπορούν να εμπλέξουν τους μαθητές σε μια δημιουργική διαδικασία επανανακάλυψης του κειμένου ως εναύσματος για τη διερεύνηση ενός εκτεταμένου δικτύου νοημάτων και σχέσεων που μπορεί να συμπαρασύρει και τη στάση τους απέναντι στα κείμενα της έντυπης λογοτεχνίας» ([Αποστολίδου 2012](#): 9) Το ενδεχόμενο, λοιπόν, να αξιοποιηθεί διδακτικά η υπερκειμενική λογοτεχνία οδήγησε στην εφαρμογή ενός εισαγωγικού σεναρίου, που είχε στόχο να φέρει σε επαφή τα παιδιά με κάποια από τα ζητήματα που θέτει η ηλεκτρονική λογοτεχνία και να τα εφοδιάσει με τις απαραίτητες δεξιότητες για την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού υπερκειμένου, αλλά και τη μετατροπή ενός έντυπου αποσπάσματος σε ψηφιακό υπερκείμενο.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στο πλαίσιο της σχολικής πραγματικότητας οι μαθητές έρχονται ολοένα και συχνότερα σε επαφή με κείμενα σε ψηφιακή υπερκειμενική μορφή (για παράδειγμα, η εμπλουτισμένη ηλεκτρονική έκδοση των σχολικών εγχειριδίων στην [ιστοσελίδα του Ψηφιακού Σχολείου](#)). Καλό είναι λοιπόν να συναντούν αυτά τα κείμενα έχοντας ήδη αναπτύξει κάποιες δεξιότητες και έναν σχετικό προβληματισμό. Άλλωστε, μια από τις δραστηριότητες που μπορεί να ανατεθεί στους μαθητές στην πορεία της σχολικής χρονιάς είναι και η μετατροπή ενός λογοτεχνικού κειμένου σε ψηφιακό υπερκείμενο. Μια τέτοια δραστηριότητα επιτρέπει να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που παρέχει το υπερκείμενο στον υπομνηματισμό και τη σημείωση ενός λογοτεχνήματος. Πριν προβούμε όμως σε τέτοιες δραστηριότητες, καλό θα ήταν να έχουμε προλειάνει το έδαφος και να έχουμε προϊδεάσει τους μαθητές μας για ορισμένα από τα συναφή ζητήματα που ανακύπτουν.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Οι ΤΠΕ αξιοποιήθηκαν στο συγκεκριμένο σενάριο με γνώμονα τον προβληματισμό για τη συνάντηση του υπερκειμένου με τη λογοτεχνία προς δύο κατευθύνσεις:

- Το υπερκείμενο και η αξιοποίησή του στον χώρο της λογοτεχνίας απαιτούν νέες δεξιότητες από την πλευρά του αναγνώστη, κυρίως όσον αφορά στην πολυμεσικότητα και τη διαδραστικότητα που γίνονται αναπόσπαστα συστατικά του κειμένου.
- Χάρη στο υπερκείμενο γίνονται έκτυπα και με παιγνιώδη τρόπο αισθητές ορισμένες κομβικής σημασίας διαπιστώσεις για την ανάγνωση κάθε λογοτεχνικού κειμένου (έντυπου ή ψηφιακού): ο αναγνώστης παίζει καθοριστικό ρόλο στην παραγωγή νοήματος, φτιάχνοντας το δικό του δίκτυο νοητικών συνδέσεων, και συνεπώς κάθε ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου είναι διαφορετική και μοναδική.

Η χρήση του Wiki για την εφαρμογή των σχετικών δραστηριοτήτων επέτρεψε τη δημιουργία υπερκειμενικών συνδέσεων τόσο μεταξύ των σελίδων του όσο και με άλλους ιστοτόπους, και παρείχε το κατάλληλο περιβάλλον για ομαδική συνεργασία.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Σοφία Νικολαΐδου, *Πλανήτης Πρέσπα. Μια μεγάλη ιστορία*. Αθήνα: Κέδρος, 2002.

<http://www.snikolaidou.gr/>

Αντουάν ντε Σεντ-Εξιπερί, *Ο μικρός πρίγκιπας*. Μτφρ. Μελίνα Καρακώστα. Αθήνα: Πατάκης, 2011.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Το σενάριο εφαρμόστηκε σε ένα τμήμα της Γ΄ Γυμνασίου αποτελούμενο από 12 μαθητές. Οι μαθητές εργάστηκαν χωρισμένοι σε 4 ομάδες των 3 ατόμων. Ο χωρισμός σε ομάδες έγινε με βάση τις επιθυμίες των ίδιων των μαθητών. Υπήρξε όμως μέριμνα ώστε σε κάθε ομάδα να υπάρχει τουλάχιστον ένα μέλος που γνώριζε καλά να πραγματοποιεί υπερσυνδέσεις σε ένα κείμενο.

1^η ώρα

Το υπερκείμενο

Η πρώτη ώρα αποτέλεσε μια εισαγωγή στο θέμα του υπερκειμένου. Κάθε ομάδα εργάστηκε σε ξεχωριστό υπολογιστή στην αίθουσα πληροφορικής του σχολείου. Ζητήθηκε αρχικά από τους μαθητές να μεταβούν στο [λήμμα της ελληνικής Wikipedia για τον Μικρό Πρίγκιπα](#) και να το παρατηρήσουν. Παράλληλα, μοιράστηκε σε φωτοτυπίες το αντίστοιχο λήμμα για τον *Μικρό Πρίγκιπα* από μια έντυπη εγκυκλοπαίδεια και ζητήθηκε να σχολιαστεί η διαφορά στη μορφή των δύο λημμάτων. Αμέσως εντοπίστηκε το ζήτημα των θερμών λέξεων που συναντάει κανείς στα λήμματα της Wikipedia και των υπερσυνδέσεων προς άλλα λήμματα και προς άλλες σχετικές ιστοσελίδες. Επισημάνθηκε, βεβαίως, ότι και οι έντυπες

εγκυκλοπαίδειες παρέπεμπαν σε άλλα σχετικά λήμματα, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό και χωρίς τις ευκολίες που προσφέρει η υπερκειμενική διάρθρωση της ψηφιακής εγκυκλοπαίδειας. Μέσω της δραστηριότητας αυτής εισήχθη στο μάθημα η έννοια του υπερκειμένου και των δυνατοτήτων που προσφέρει.

Το λογοτεχνικό υπερκείμενο. Μια πρώτη επαφή.

Στη συνέχεια, διανεμήθηκαν σε φωτοτυπίες αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Σοφίας Νικολαΐδου *Πλανήτης Πρέσπα*. Τους δόθηκε επίσης το [φύλλο εργασίας 1](#), το οποίο προέτρεπε τους μαθητές να μεταβούν στην ιστοσελίδα με τη [διαδικτυακή έκδοχή του μυθιστορήματος](#), στην οποία περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων και τα αποσπάσματα που τους διανεμήθηκαν σε φωτοτυπίες. Αρχικά, οι μαθητές διάβασαν [τις οδηγίες που δίνει η συγγραφέας στους αναγνώστες](#) και στη συνέχεια επέλεξαν τις δικές τους αναγνωστικές διαδρομές, προσπαθώντας να εντοπίσουν τα αποσπάσματα που τους δόθηκαν και να συγκρίνουν την έντυπη με την ψηφιακή έκδοσή τους. Παρατήρησαν την ύπαρξη υπερδεσμών, όπως και στο λήμμα της Wikipedia, που στην προκειμένη περίπτωση όμως οδηγούν είτε σε κάποιο άλλο απόσπασμα του μυθιστορήματος είτε σε μια ηχογραφημένη λέξη ή φράση. Επεσήμαναν, επίσης, τη δυνατότητα εισόδου από διαφορετικά σημεία στο κείμενο, τη δυνατότητα που δίνεται στον αναγνώστη να επιλέξει διαφορετικές διαδρομές και να παραλείπει τμήματα του έντυπου κειμένου. Παράλληλα, οι μαθητές ξεφύλλισαν το βιβλίο της συγγραφέα, το οποίο είχε φέρει ο διδάσκων στην τάξη, με σκοπό να διαπιστώσουν ότι στην έντυπη έκδοσή του το μυθιστόρημα είναι μια συνηθισμένη έκδοση.

Με αφορμή τη συμπλήρωση του φύλλου εργασίας, επιχειρήθηκε συζήτηση για τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του υπερκειμένου. Όλες οι ομάδες συμφώνησαν ότι το ψηφιακό υπερκείμενο χαρακτηρίζεται από ρευστότητα, μεγάλο βαθμό πολυτροπικότητας, δίνει στον αναγνώστη μια αίσθηση σύγχυσης, αποτελεί μια οπτικοακουστική εμπειρία και η κυριαρχία φαίνεται να βρίσκεται στη μεριά του αναγνώστη. Αντίθετα, απέδωσαν στο έντυπο κείμενο αίσθηση σταθερότητας και

βεβαιότητας, μικρότερο βαθμό πολυτροπικότητας και κυριαρχία του συγγραφέα. Η διάκριση αυτή είναι φυσικά σχηματική και απλουστευτική στον βαθμό που δεν λαμβάνει υπόψη της το γεγονός ότι συναντάμε από χρόνια έντυπα κείμενα που παρουσιάζουν χαρακτηριστικά τα οποία αποδίδονται εδώ στην ψηφιακή λογοτεχνία (και το αντίστροφο), καθώς και το ότι, σύμφωνα με τη σύγχρονη θεωρία της λογοτεχνίας, η κυριαρχία του αναγνώστη δεν περιορίζεται μόνο στα λογοτεχνικά υπερκείμενα, αλλά συνδέεται με τη διαδικασία παραγωγής νοήματος σε κάθε είδους λογοτεχνικό κείμενο. Η αδρή όμως αυτή σχηματοποίηση κρίθηκε ότι είναι απαραίτητη σε πρώτη φάση, προκειμένου να εξοικειωθούν σταδιακά με το λογοτεχνικό υπερκείμενο οι μαθητές και να προβληματιστούν για τα χαρακτηριστικά του. Άλλωστε, στη συνέχεια και με αφορμή το [φύλλο εργασίας 4](#), θα τους δοθεί η δυνατότητα να ανατρέψουν ή να θέσουν υπό αμφισβήτηση κάποια από αυτά τα συμπεράσματα.

Η τελευταία ερώτηση του [φύλλου εργασίας](#) καλούσε τους μαθητές να διαλέξουν ποια από τις δύο εκδοχές προτιμούν, την έντυπη ή την ψηφιακή. Η συντριπτική πλειοψηφία της τάξης έκλινε προς την έντυπη εκδοχή, αποδίδοντας την προτίμηση αυτή στη δυσκολία να παρακολουθήσουν το ψηφιακό κείμενο. Επισημάνθηκε, ωστόσο, ότι πιθανώς η άποψή τους αυτή να έχει να κάνει με τη συγκεκριμένη ιστοσελίδα που επισκέφθηκαν, καθώς δεν περιλαμβάνει το σύνολο του μυθιστορήματος και είναι πλέον κάπως παρωχημένη. Δυστυχώς όμως, δεν υπάρχουν ανάλογες πιο πρόσφατες απόπειρες στα νέα ελληνικά. Στο σημείο αυτό θα μπορούσε ίσως να ακολουθήσει μια μικρή συζήτηση σχετικά με την απουσία τέτοιων έργων στα ελληνικά, αλλά δυστυχώς η ώρα είχε φτάσει στο τέλος της, οπότε μοιράστηκαν στις ομάδες αποσπάσματα από τον *Μικρό Πρίγκιπα*, για να τα διαβάσουν για την επόμενη φορά. Συγκεκριμένα, επρόκειτο για τις αφηγήσεις του Μικρού Πρίγκιπα σχετικά με τις περιπλανήσεις και τις περίεργες συναντήσεις που είχε κατά το ταξίδι του σε έξι (6) διαφορετικούς πλανήτες (αστεροειδείς 325, 326, 327, 328, 329 και 330), προτού

καταλήξει στον πλανήτη Γη. Δύο ομάδες ανέλαβαν από δύο αποσπάσματα (τα πιο σύντομα), προκειμένου να καλυφθούν όλοι οι πλανήτες.

2^η-3^η ώρα

Από το έντυπο κείμενο στο ψηφιακό υπερκείμενο. Ο νέος (;) αναγνώστης.

Δόθηκε το [φύλλο εργασίας 2](#), το οποίο καλούσε κάθε ομάδα να μεταβεί στο [Wiki](#) που δημιουργήθηκε για τον σκοπό αυτό και να “ζωντανέψει” τον/τους πλανήτες που της ανατέθηκαν. Οι ομάδες δημιούργησαν μια χωριστή σελίδα για κάθε πλανήτη που επισκέφθηκε ο Μικρός Πρίγκιπας, ονομάζοντάς την με τον αριθμό του αντίστοιχου αστεροειδούς. Ο διδάσκων ανέλαβε να ασχοληθεί με τον πλανήτη Γη. Η οδηγία ήταν να δώσουν στο απόσπασμα υπερκειμενική και πολυτροπική μορφή. Αρχικά, και εφόσον υπήρχαν άγνωστες λέξεις στο απόσπασμα που τους δόθηκε, μπορούσαν να τις αναζητήσουν στο [ηλεκτρονικό λεξικό Τριανταφυλλίδη](#) και να δημιουργήσουν υπερσυνδέσεις προς τα αντίστοιχα λήμματα. Στη συνέχεια, τους ζητήθηκε να διαλέξουν φωτογραφίες και μουσικό υλικό που να σχετίζεται με τον πλανήτη τους, να επιλέξουν τις λέξεις ή τις φράσεις που επιθυμούν και να δημιουργήσουν υπερσυνδέσεις προς τις αντίστοιχες φωτογραφίες ή τα βιντεάκια στο YouTube. Μπορούσαν αν ήθελαν να τραβήξουν και δικές τους φωτογραφίες, να τις ανεβάσουν στο Wiki και να δημιουργήσουν υπερσύνδεση με αυτές, μόνο που καμία ομάδα δεν προχώρησε σε κάτι τέτοιο. Επίσης, τους προτάθηκε να δημιουργήσουν υπερσύνδεση προς κάποια ιστοσελίδα που θεωρούν ότι έχει κάποια σχέση με τον πλανήτη τους. Μπορούσαν επίσης να παίζουν με το μέγεθος, το χρώμα και το είδος της γραμματοσειράς, για να αναδείξουν λέξεις, φράσεις ή και ολόκληρα αποσπάσματα. Προκειμένου να υπάρχει ένα μέτρο για την αξιολόγηση της εργασίας των παιδιών ζητήθηκε στο κείμενο κάθε ομάδας να υπάρχουν τουλάχιστον τρεις (3) ενεργοί υπερσύνδεσμοι και οι ομάδες να είναι σε θέση να δικαιολογήσουν την επιλογή που έχουν κάνει. Τους απαγορεύτηκε να χρησιμοποιήσουν τις γνωστές εικονογραφήσεις του *Μικρού Πρίγκιπα* που συνοδεύουν την έντυπη έκδοση και παροτρύνθηκαν να

αφήσουν τη φαντασία τους εντελώς ελεύθερη να δημιουργήσει εικόνες ή να κάνει συνειρμούς.

Πολλές από τις επιλογές των ομάδων κινήθηκαν στη λογική της απλής εικονογράφησης λέξεων του κειμένου (για παράδειγμα, επιλέχθηκε μια εικόνα ηλιοβασιλέματος για να συνδεθεί με τη λέξη «ηλιοβασίλεμα» στον πλανήτη [325](#)). Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις προέκυψαν ενδιαφέρουσες συνδέσεις λέξεων και εικόνων. Για παράδειγμα, στον πλανήτη [327](#) επιλέχθηκε να εικονογραφηθεί η λέξη «ντρέπομαι», η οποία δεν αποτελεί μια εύκολη και αυτονόητη επιλογή. Η εικόνα που επιλέχθηκε φωτίζει με εύγλωττο τρόπο την συναισθηματική κατάσταση του μεθύστακα που κατοικεί τον πλανήτη. Ενδιαφέρον επίσης είχε η επιλογή ορισμένων ομάδων να ορίσουν εξ αρχής μια αισθητική ή ένα ύφος που θα χαρακτηρίσει συνολικά τις επιλογές τους. Έτσι, η ομάδα που ανέλαβε τον πλανήτη [325](#) διάλεξε να δώσει μια κωμική νότα, με επιλογές εμπνευσμένες από κινούμενα σχέδια, ενώ στον πλανήτη [328](#) κυριάρχησε μια αισθητική που συνδύαζε στοιχεία θρίλερ και επιστημονικής φαντασίας, αν και δεν τηρήθηκε σε όλες τις περιπτώσεις. Αυτό που έχει πάντως μεγάλη σημασία είναι ότι οι μαθητές προβληματίστηκαν σχετικά με τις επιλογές τους και συνειδητοποίησαν ότι η μετατροπή αυτή αποτελεί στην ουσία ένα είδος ερμηνείας του κειμένου, μέσα από την υποκειμενική του πρόσληψη από τα μέλη της ομάδας. Το πιο ενδιαφέρον και ουσιαστικό κομμάτι του σεναρίου ήταν οι συζητήσεις που έλαβαν χώρα ανάμεσα στα μέλη κάθε ομάδας, όσον αφορά στις εικόνες ή στις μουσικές που θα χρησιμοποιούνταν. Εκεί αναδείχτηκε πολύ έντονα η διαφορά στην πρόσληψη του κειμένου από άτομο σε άτομο, μόνο που το υλικό αυτών των συζητήσεων δεν είναι δυνατό να αποτυπωθεί εδώ.

Μεγάλο ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο οι μαθητές αξιοποίησαν τη δυνατότητα χρήσης διαφορετικού χρώματος γραμματοσειράς για να σημάνουν λέξεις ή φράσεις. Η ομάδα που ανέλαβε [τον πλανήτη του γεωγράφου](#), για παράδειγμα, δήλωσε ότι χρωμάτισε με μπλε το κομμάτι του κειμένου που αναφέρεται

σε ωκεανούς και με κόκκινο το κομμάτι που αφορά τα ηφαίστεια, εμπνευσμένη από το χρώμα της θάλασσας και της λάβας αντιστοίχως. Ακόμα πιο δημιουργική ήταν η ιδέα της ομάδας που δούλεψε [τον πλανήτη του φανάναφτη](#) να χρωματίσει με διπλό χρώμα τη λέξη εικοσιτετράωρο. Συγκεκριμένα, η λέξη εμφανίζεται μισή μαύρη και μισή πορτοκαλί, σε μια προσπάθεια να αποδοθεί η νύχτα και η μέρα, όπως εξήγησαν τα μέλη της ομάδας. Κάτι ανάλογο επιχείρησαν και με τη λέξη φανάρι, χρωματίζοντάς τη μισή πράσινη και μισή κόκκινη, όπως οι φωτεινοί σηματοδότες.

Ένα άλλο ζήτημα που διαπίστωσαν τα παιδιά ήταν πως στο Wiki δεν λειτουργεί καλά η δυνατότητα υπερσύνδεσης με ηχητικά αρχεία. Για αυτό και οι υπερσυνδέσεις με μουσικές έγιναν προς τα αντίστοιχα βιντεάκια του YouTube που όμως περιλαμβάνουν και εικόνες που είναι άσχετες με το περιεχόμενο του κειμένου που θέλουν να φωτίσουν οι μαθητές.

Οι ομάδες κλήθηκαν επίσης να γράψουν σε μια χωριστή σελίδα την τύχη του ήρωα που συνάντησε ο Μικρός Πρίγκιπας στον πλανήτη που ανέλαβαν και να δημιουργήσουν σύνδεση προς αυτή τη σελίδα. Εδώ προέκυψαν αρκετά ενδιαφέρουσες εργασίες, όπως [η συνέχεια της ιστορίας του ματαιόδοξου](#) ή η επιλογή μιας ομάδας να μπλέξει [με ένα τέχνασμα](#) την ιστορία του μεθύστακα με την ιστορία του φανάναφτη.

Το αρχικό σενάριο προέβλεπε και άλλες δραστηριότητες για το δώρο αυτό, που όμως αναγκαστικά μετακινήθηκαν σε επόμενη ώρα, γιατί δεν έφτασε ο χρόνος. Όσες ομάδες είχαν κάποιες εκκρεμότητες από τις δραστηριότητες του δώρου, τις ολοκλήρωσαν στο σπίτι. Ο διδάσκων, καθότι σε όλη τη διάρκεια του μαθήματος κινούνταν ανάμεσα στις ομάδες παρακολουθώντας την εργασία τους, επιλύοντας τυχόν απορίες και παρεμβαίνοντας σε περίπτωση προβλήματος, επεξεργάστηκε [τη σελίδα με τον πλανήτη Γη](#) από το σπίτι, δουλεύοντας με ανάλογο τρόπο με τους μαθητές.

4^η ώρα

Εναλλακτικές διαδρομές

Στην ώρα αυτή οι ομάδες διερεύνησαν τις δυνατότητες που παρέχει το υπερκείμενο στον αναγνώστη να χαράξει τις δικές του αναγνωστικές διαδρομές.

Στην [αρχική σελίδα του Wiki](#) ο εκπαιδευτικός ανάρτησε το ακόλουθο απόσπασμα από τον Μικρό Πρίγκιπα:

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας μικρός πρίγκιπας που κατοικούσε σ' ένα μικρό πλανήτη, μόλις πιο μεγάλο από τον ίδιο.

[...]

Βρισκόταν στην περιοχή που σχημάτιζαν οι αστεροειδείς 325, 326, 327, 328, 329 και 330. Άρχισε, λοιπόν, να τους επισκέπτεται για να βρει εκεί κάποια απασχόληση κι ακόμη για να μορφωθεί.

Κάθε ομάδα δημιούργησε πάνω στον αριθμό του πλανήτη που της αντιστοιχούσε υπερσύνδεση προς τη σελίδα με το αντίστοιχο κείμενο.

Οι ομάδες στη συνέχεια κλήθηκαν να περιηγηθούν στις σελίδες-πλανήτες των άλλων ομάδων (αλλά και του εκπαιδευτικού) και να ενεργοποιήσουν τους υπερδεσμούς ([φύλλο εργασίας 3](#)). Διάλεξαν όποιους πλανήτες τούς άρεσαν (συμπεριλαμβανομένης και της Γης ως τελικού προορισμού) και δημιούργησαν στο τέλος του δικού τους αποσπάσματος υπερσυνδέσεις που οδηγούν τον αναγνώστη στην αντίστοιχη σελίδα και τον Μικρό Πρίγκιπα σε έναν νέο πλανήτη, κατά το πρότυπο που είχαν ήδη γνωρίσει οι μαθητές στον ιστότοπο του *Πλανήτη Πρέσπα*. Έτσι, δημιουργήθηκε ένα δίκτυο υπερσυνδέσεων ανάμεσα στις σελίδες που επιτρέπει σε κάθε αναγνώστη να επιλέξει τη σειρά με την οποία θα επισκεφτεί ο Μικρός Πρίγκιπας τους αστεροειδείς.

Στην αρχική σελίδα προστέθηκε κάτω από το απόσπασμα του *Μικρού Πρίγκιπα* η εξής οδηγία:

Ακολούθησε τον Μικρό Πρίγκιπα στην περιπλάνησή του. Δεν είναι υποχρεωτικό να επισκεφτείς τους πλανήτες με μια συγκεκριμένη σειρά. Διάλεξε όποιον αριθμό θέλεις και κάνε κλικ στην αντίστοιχη υπερσύνδεση. Μπορείς να διαμορφώσεις τη δική σου διαδρομή...

Τέλος, ζητήθηκε από τους μαθητές να περιηγηθούν στο λογοτεχνικό υπερκείμενο, να προβληματιστούν γύρω από τις επιλογές της κάθε ομάδας και να διατυπώσουν τα σχόλια και τα ερωτήματά τους προς αυτήν στην αντίστοιχη σελίδα του Wiki. Δυστυχώς, παρότι τονίστηκε ιδιαίτερα ότι θα έπρεπε τα σχόλια να μην περιορίζονται σε αξιολογικές κρίσεις αλλά να σχολιάζουν επί της ουσίας τις επιλογές των ομάδων, θέτοντας κυρίως ερωτήματα για τη σχέση του κειμένου με τον ήχο ή την εικόνα που επιλέχτηκε, οι περισσότεροι μαθητές έκαναν ελάχιστα σχόλια και απέφυγαν να εμβαθύνουν.

5^η ώρα

Αποτιμώντας την εμπειρία

Στην τελευταία ώρα ζητήθηκε από τους μαθητές να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο ([Φύλλο Εργασίας 4](#)) σχετικό με την εμπειρία τους από την ανάγνωση και τη δημιουργία λογοτεχνικών υπερκειμένων και ακολούθησε σχετική συζήτηση. Η ώρα αυτή είναι η μοναδική που έλαβε χώρα στην αίθουσα διδασκαλίας του τμήματος, καθώς δεν προϋπέθετε τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Το σύνολο των μαθητών θεώρησε ότι η ψηφιακή εκδοχή του κειμένου διαφέρει ριζικά από την έντυπη (ερώτημα 1). Ως βασικό επιχείρημα έφεραν την ύπαρξη πολλών χρωμάτων και τη σειρά με την οποία μπορεί να διαβάσει κανείς τα αποσπάσματα. Σχεδόν όλοι συμφώνησαν επίσης ότι η ψηφιακή εκδοχή προσφέρει περισσότερα στον αναγνώστη (ερώτημα 2). Συγκεκριμένα, δήλωσαν ότι είναι πιο διασκεδαστική και σου προκαλεί το ενδιαφέρον να δεις τη συνέχεια. Ελάχιστοι ήταν

οι μαθητές που εξέφρασαν την ενόχλησή τους για το γεγονός ότι ο αναγνώστης μπορεί να διαβάσει τα αποσπάσματα με τυχαία σειρά και όχι ακολουθώντας αυτή που καταγράφεται στην έντυπη μορφή του βιβλίου (ερώτηση 5). Παρόλο που δεν τους ενοχλεί, όλοι εξέφρασαν την άποψη ότι το γραπτό κείμενο δείχνει πιο οργανωμένο και γίνεται πιο εύκολα κατανοητό.

Στο σημείο αυτό, παρατηρήθηκε ότι και στο έντυπο κείμενο ο αναγνώστης κάνει συχνά διαφορετικές επιλογές στη σειρά με την οποία θα διαβάσει, για παράδειγμα, τα διηγήματα που περιλαμβάνονται σε έναν τόμο. Μπορεί ακόμα και να παραλείψει σελίδες ή κεφάλαια διαβάζοντας ένα μυθιστόρημα. Υπήρξαν και μαθητές που παραδέχτηκαν ότι πολλές φορές διαβάζουν, ενώ ακόμα βρίσκονται στη μέση της ανάγνωσης, τις τελευταίες σελίδες ενός βιβλίου, για να ξέρουν τι θα γίνει στο τέλος. Με όλα αυτά έγινε αρκετά κατανοητό ότι οι διαφορές στην ανάγνωση ενός έντυπου και ενός ψηφιακού κειμένου δεν είναι πάντα τόσο μεγάλες όσο φαίνονται αρχικά.

Τα ελαττώματα που απέδωσαν τα παιδιά στο ψηφιακό κείμενο είναι ότι δεν καλλιεργεί τη φαντασία, γιατί οι υπερδεσμοί και οι φωτογραφίες κατευθύνουν τη σκέψη του αναγνώστη (ερώτημα 6), καθώς και ότι ο μεγάλος αριθμός υπερσυνδέσεων μπορεί να αποτελεί πρόβλημα στην παρακολούθησή του και να το καταστήσει περίπλοκο και μπερδεμένο (ερώτημα 10). Επεσήμαναν, ακόμα, ότι το γεγονός ότι επιλέγει ο αναγνώστης πού θα μεταβεί στερεί κάπως από την ανάγνωση τον χαρακτήρα του απρόοπτου και του άγνωστου, που έχει το έντυπο κείμενο, τη σειρά του οποίου καθορίζει ο συγγραφέας. Τέλος, εξέφρασαν την επιφύλαξη ότι στο ψηφιακό υπερκείμενο συχνά η έμφαση πέφτει στην εικόνα και όχι στον λόγο.

Εδώ επιχειρήθηκε συσχέτιση με τη συνολικότερη διαχείριση του λόγου και της εικόνας στην εποχή μας και διαπιστώθηκε η κυρίαρχη παρουσία της εικόνας σχεδόν σε κάθε μορφή ανθρώπινης δραστηριότητας σήμερα. Πάντως, οι ίδιοι οι μαθητές ανέφεραν ότι κυριαρχία των εικόνων και καθοδήγηση της φαντασίας του αναγνώστη

θα μπορούσε κανείς να προσάψει και στα εικονογραφημένα βιβλία. Με άλλα λόγια, η πολυτροπικότητα και η συλλειτουργία εικόνας-λόγου δεν είναι κάτι όψιμο.

Ενδιαφέρον είχε ότι η τάξη εμφανίστηκε διχασμένη όσον αφορά το αν θα επέλεγε να διαβάσει ένα έργο γραμμένο σε μια τέτοια υπερκειμενική μορφή (ερώτημα 9). Οι μισοί θα το επέλεγαν στην περίπτωση που το έργο ήταν εξαρχής γραμμένο με έναν τέτοιο τρόπο, ενώ οι άλλοι μισοί θα το απέφευγαν. Σε μια ανάλογη ερώτηση στην 1^η διδακτική ώρα του μαθήματος σύσσωμο το τμήμα είχε ταχθεί υπέρ της έντυπης εκδοχής του βιβλίου. Οι αναγνωστικές τους ταυτότητες φάνηκε να μετακινήθηκαν κάπως.

Το άλλο κομμάτι της συζήτησης αφορούσε στις επιλογές των ομάδων κατά τη διαδικασία μετατροπής των αποσπασμάτων του *Μικρού Πρίγκιπα* σε υπερκείμενα. Σχεδόν ολόκληρο το τμήμα θεώρησε πως οι επιλογές των ομάδων ήταν πολύ διαφορετικές μεταξύ τους (ερώτημα 8) και ανέφεραν ως παράδειγμα το ότι άλλοι επέλεξαν πιο τρομακτικές εικόνες και μουσικές για να επενδύουν τον πλανήτη τους, ενώ άλλοι πιο παιδικές/κωμικές. Όλοι ήταν επίσης σύμφωνοι ότι οι επιλογές των ομάδων φωτίζουν περισσότερο το κείμενο (ερώτημα 3). Έφεραν ως παράδειγμα τη χρήση χρωμάτων για την ανάδειξη λέξεων μέσα στο κείμενο. Υπήρξε ακόμα ομοφωνία ως προς το ότι οι επιλογές των ομάδων υπαγορεύτηκαν τόσο από το ίδιο το κείμενο όσο και από τις προτιμήσεις και τα γούστα των ατόμων που αποτελούν την ομάδα (ερώτημα 4). Επεσήμαναν ότι το κείμενο καθορίζει τη σκέψη, αλλά οι προσωπικές πινελιές δείχνουν την προσωπική ανάγνωση και οπτική καθενός. Παρατηρήθηκε ότι πολλές ομάδες παρασύρθηκαν σε υπερβολές που ξεφεύγουν αρκετά από το κείμενο και μάλλον λειτουργούν αποπροσανατολιστικά. Τέλος, συζητήθηκε το γεγονός πως και κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης ενός έντυπου λογοτεχνικού κειμένου οι αναγνώστες συνήθως δημιουργούν νοητικούς συσχετισμούς με εικόνες, ήχους, άλλα βιβλία που έχουν διαβάσει ή ταινίες που έχουν δει (ερώτημα 7).

Με αφορμή αυτό το ερώτημα ζητήθηκε από τους μαθητές να αναφέρουν όσους παράγοντες μπορούν να σκεφτούν που να καθιστούν ρευστή και υποκειμενική την ανάγνωση κάθε βιβλίου από έναν αναγνώστη. Το συμπέρασμα που προέκυψε ήταν ότι η πρόσληψη ενός λογοτεχνικού κειμένου από ένα άτομο επηρεάζεται από τα προηγούμενα διαβάσματά του, τη μόρφωσή του, τη χρονική στιγμή που το διαβάζει, την έκδοση που χρησιμοποιεί, τον ρυθμό ανάγνωσής του, την ψυχική του κατάσταση εκείνη την περίοδο, τα ενδιαφέροντά του και ένα σωρό άλλους παράγοντες. Συνεπώς, η ρευστότητα και η κυριαρχία του αναγνώστη δεν χαρακτηρίζουν μόνο το ψηφιακό υπερκείμενο αλλά στην πραγματικότητα κάθε είδους κείμενο. Επανήλθε δηλαδή η συζήτηση στον προβληματισμό με τον οποίο είχε ξεκινήσει το σενάριο στην πρώτη διδακτική ώρα και αμφισβητήθηκαν ως έναν βαθμό οι απόλυτες και απλουστευτικές διακρίσεις που είχαν επιχειρηθεί στην αρχική του φάση.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

- ✚ Έχετε στα χέρια σας φωτοτυπίες με αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Σοφίας Νικολαΐδου *Πλανήτης Πρέσπα*. Εκτός από το τυπωμένο βιβλίο, η συγγραφέας δημιούργησε και μια [ιστοσελίδα](#) με κομμάτια του βιβλίου και μας καλεί να παίξουμε διαλέγοντας τις αναγνωστικές μας διαδρομές.

Πριν ξεκινήσετε, διαβάστε [τις οδηγίες που δίνει η ίδια στους αναγνώστες](#).

Διαλέξτε λοιπόν πλανήτη και ξεκινήστε!!!

- ✚ Κατά την περιήγησή σας, προσπαθήστε να εντοπίσετε τα αποσπάσματα που έχετε στη φωτοτυπία και συγκρίνετε την τυπωμένη τους μορφή με την ψηφιακή. Ποιες διαφορές παρατηρείτε;

Θα εντοπίσατε ήδη πως υπάρχουν και εδώ υπερδεσμοί, όπως και στο άρθρο της Wikipedia. Πού οδηγούν;

- ✚ Από τα παρακάτω ζεύγη λέξεων και φράσεων ποιες θεωρείτε ότι ταιριάζουν στο ψηφιακό και ποιες στο έντυπο κείμενο; Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί:

σταθερό – ρευστό
κυρίως πολυτροπικό – κυρίως μονοτροπικό
αίσθηση βεβαιότητας – αίσθηση μπερδέματος
οπτική εμπειρία – οπτικοακουστική εμπειρία
κυριαρχία αναγνώστη – κυριαρχία συγγραφέα

ΕΝΤΥΠΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΨΗΦΙΑΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- ✚ Σε ποια μορφή θα διαλέγατε να διαβάσετε το βιβλίο και γιατί; Σας δυσκολεύει ή όχι η «ανακατεμένη» του εκδοχή στο διαδίκτυο;

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Η ομάδα σας έχει αναλάβει να «ζωντανέψει» έναν από τους πλανήτες που επισκέφτηκε ο Μικρός Πρίγκιπας.

- ❖ Δημιουργήστε μία νέα σελίδα στο Wiki μας στην οποία θα δώσετε ως όνομα τον αριθμό του αστεροειδούς σας.
- ❖ Επικολλήστε το απόσπασμα που σας δόθηκε στη σελίδα που δημιουργήσατε.
- ❖ Αν αγνοείτε τη σημασία κάποιων λέξεων ή θεωρείτε ότι θα δυσκόλευαν έναν αναγνώστη, αναζητήστε τη σημασία τους [στο ηλεκτρονικό λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#) και δημιουργήστε υπερσύνδεση με το αντίστοιχο λήμμα.
- ❖ Διαλέξτε ήχους και εικόνες για να «ζωντανέψετε» τον πλανήτη.

α) Υπάρχουν λέξεις ή φράσεις του κειμένου που σας δημιουργούν συγκεκριμένες εικόνες; Αναζητήστε στη μηχανή αναζήτησης εικόνων της [Google](#) την πιο κοντινή εικόνα σε αυτό που έρχεται στο μυαλό σας και ανεβάστε την σε χωριστή σελίδα στο Wiki. Αλλιώς, τραβήξτε εσείς μια φωτογραφία και ανεβάστε την. Δημιουργήστε στη λέξη του αποσπάσματος που σας γέννησε την εικόνα μια υπερσύνδεση με την αντίστοιχη φωτογραφία.

β) Ποιες λέξεις ή φράσεις του κειμένου σας φέρνουν στον νου κάποιο τραγούδι ή κάποια μουσική; Αναζητήστε το σχετικό βίντεο στο YouTube και δημιουργήστε την αντίστοιχη υπερσύνδεση.

- ❖ Μπορείτε να γράψετε σε μια καινούρια σελίδα στο Wiki κάτι εμπνευσμένο από το κείμενο που διαβάσατε. Για παράδειγμα, τι απέγινε ο ήρωας που συνάντησε σε αυτόν τον πλανήτη ο Μικρός Πρίγκιπας. Δημιουργήστε σε κάποια λέξη ή φράση του αποσπάσματος υπερσύνδεση που να οδηγεί στη σελίδα με το κείμενο που δημιουργήσατε.

⇒ Το κείμενό σας πρέπει να έχει τουλάχιστον τρεις υπερδεσμούς. Προκειμένου να προλάβετε, μπορείτε να επιμερίσετε τις αρμοδιότητές σας. Για παράδειγμα,

κάποιος μπορεί να αναζητήσει εικόνες, κάποιος ήχους και κάποιος να γράψει ένα σύντομο κειμενάκι.

Ⓢ ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ να χρησιμοποιήσετε εικόνες από τις εικονογραφήσεις του *Μικρού Πρίγκιπα*. Αφήστε τη φαντασία σας ελεύθερη και αναζητήστε πρωτότυπες εικόνες για να ντύσετε το κείμενό σας. Η επιλογή σας να μην είναι όμως στα κουτουρού!!! Προσπαθήστε να είστε έτοιμοι να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας σε όποιον σας ρωτήσει.

❖ Αφού ολοκληρώσετε το υπερκείμενό σας, μεταβείτε στην αρχική σελίδα του Wiki, στην οποία θα βρείτε ένα μικρό απόσπασμα που αναφέρει τους πλανήτες που επισκέφτηκε ο Μικρός Πρίγκιπας. Δημιουργήστε πάνω στον αριθμό του αστεροειδούς της ομάδας σας υπερσύνδεση με την αντίστοιχη σελίδα που έχετε δημιουργήσει.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

- ✓ Περιηγηθείτε στις σελίδες-πλανήτες των υπόλοιπων ομάδων. Ενεργοποιήστε τις υπερσυνδέσεις που έχουν δημιουργήσει.

Σχολιάστε τις επιλογές τους στον ειδικό χώρο για σχόλια, που υπάρχει στην κάθε σελίδα.

Αν χρειάζεστε διευκρινήσεις για κάποια επιλογή τους, μπορείτε να τους θέσετε εκεί τις ερωτήσεις σας.

- ✓ Διαλέξτε έναν ή περισσότερους από τους πλανήτες των άλλων ομάδων. Δημιουργήστε σε λέξεις ή φράσεις του δικού σας αποσπάσματος υπερσυνδέσεις με τις αντίστοιχες σελίδες, ώστε όταν κάποιος τις ενεργοποιεί να μεταβαίνει σε έναν νέο πλανήτη.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

1. Θεωρείτε ότι διαφέρει ριζικά η έντυπη από την ψηφιακή εκδοχή του κειμένου;
ΝΑΙ ΟΧΙ
2. Πιστεύετε ότι η ψηφιακή εκδοχή προσφέρει περισσότερα στον αναγνώστη;
ΝΑΙ ΟΧΙ
3. Πιστεύετε ότι οι επιλογές των ομάδων φωτίζουν περισσότερο το κείμενο;
ΝΑΙ ΟΧΙ
4. Πιστεύετε ότι οι επιλογές κάθε ομάδας υπαγορεύονται κυρίως από το ίδιο το κείμενο ή από το γούστο και τις εμπειρίες των ατόμων που την αποτελούν;
ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΕΞΙΣΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΑΤΟΜΑ
5. Σας ενοχλεί που κάποιος μπορεί να διαβάσει τα αποσπάσματα με τυχαία σειρά και όχι με αυτήν που κατάγραψε ο συγγραφέας;
ΝΑΙ ΟΧΙ
6. Πότε αισθάνεστε ότι η φαντασία σας είναι πιο ελεύθερη; Όταν διαβάζετε την έντυπη ή την ψηφιακή εκδοχή;
ΕΝΤΥΠΗ ΨΗΦΙΑΚΗ
7. Όταν διαβάζετε ένα κείμενο σε τυπωμένη μορφή το μυαλό σας δημιουργεί αντίστοιχους συσχετισμούς με εικόνες, ήχους, μουσικές, άλλα κείμενα που έχετε διαβάσει;
ΝΑΙ ΟΧΙ
8. Οι επιλογές των ομάδων είναι πολύ διαφορετικές μεταξύ τους;
ΝΑΙ ΟΧΙ
9. Θα σας άρεσε να διαβάσετε έργα γραμμένα εξ αρχής με έναν τέτοιο τρόπο;
ΝΑΙ ΟΧΙ
10. Ο μεγάλος αριθμός υπερσυνδέσεων αποτελεί πρόβλημα στην παρακολούθηση της αφήγησης;
ΝΑΙ ΟΧΙ

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Σε μια άλλη εκδοχή του το σενάριο θα μπορούσε να επιμείνει περισσότερο στη σύγκριση τεχνικών που έχουν χρησιμοποιηθεί στην έντυπη λογοτεχνία με λειτουργίες του υπερκειμένου. Σε αυτή την περίπτωση θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν μοντερνιστικά και μεταμοντερνιστικά κείμενα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, όπως το *Κουτσό* του Κορτασάρ, ώστε να καταδειχθεί ότι πολλά χαρακτηριστικά που αποδίδουμε στο υπερκείμενο δεν είναι ούτε τόσο πρωτοποριακά ούτε τόσο ξένα προς την έντυπη γραμματεία. Επειδή όμως τόσο τα κείμενα αυτά όσο και ο σχετικός προβληματισμός παρουσιάζουν δυσκολίες, καλό θα ήταν μια τέτοια εκδοχή του σεναρίου να επιχειρηθεί σε μεγαλύτερη τάξη, ώστε να είναι αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στο γνωστικό επίπεδο των μαθητών.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Ένα βασικό ζήτημα που ανέκυψε κατά την εφαρμογή του σεναρίου ήταν οι επιλογές των ομάδων κατά τη διαδικασία μετατροπής των αποσπασμάτων του *Μικρού Πρίγκιπα* σε υπερκείμενο. Οι περισσότερες επιλογές περιορίζονταν στην απλή και σχεδόν αυτονόητη εικονογράφηση λέξεων του κειμένου, ενώ κάποιες άλλες ήταν ακραίες ή εντελώς άσχετες με τα συμφραζόμενα. Φυσικά, όλα αυτά έγινε προσπάθεια να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης και προβληματισμού κατά τη διδακτική πορεία, επιστώντας την προσοχή των μαθητών στις ίδιες τις επιλογές τους, χωρίς όμως κάτι τέτοιο να οδηγηθεί προς την κατεύθυνση της διάκρισης σωστό-λάθος. Μεγάλη δυσκολία υπήρξε επίσης και στο να σχολιάσουν οι μαθητές τις επιλογές των ομάδων στον ειδικό χώρο που υπάρχει στις σελίδες του Wiki. Αυτό μάλλον οφείλεται στο γεγονός ότι τα παιδιά δεν είναι ακόμα ιδιαίτερα ασκημένα στον σχολιασμό πολυτροπικών κειμένων, οπότε αυτό αποτελεί ένα ζητούμενο για την εκπαιδευτική πραγματικότητα. Επίσης, παρόλο που είχαν ασκηθεί στη χρήση Wiki και στο παρελθόν, δεν είχε δοθεί μεγάλο βάρος στην αξιοποίηση της συγκεκριμένης

λειτουργίας του περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, οι μαθητές δεν ήταν ασκημένοι σε αυτήν τη δεξιότητα.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποστολίδου, Β. 2012. Η λογοτεχνία στα νέα περιβάλλοντα των ΤΠΕ: Κυβερνολογοτεχνία και e-books, ψηφιακές κοινότητες αναγνωστών, δημιουργική γραφή και αφήγηση στον ψηφιακό κόσμο. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.2_apostolidou.pdf

[27-8-2013]

Μουλά, Ε. 2010α. e-Λογοτεχνία και θεωρία της αφήγησης ή πώς οι εξελίξεις επιτάσσουν νέες θεωρητικές προσεγγίσεις. *i-Teacher.gr* 1: 23-34.

http://users.sch.gr/fg/files/1o_teyxos_i_teacher_9_2010.pdf [27-8-2013]

Μουλά, Ε. 2010β. Η διδασκαλία της λογοτεχνίας απέναντι στις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής ... και τάξης. *i-Teacher.gr* 1: 35-46.

http://users.sch.gr/fg/files/1o_teyxos_i_teacher_9_2010.pdf [27-8-2013]

Μπεχλιβάνου, Μ. 2012. *Από το χαρτί στην οθόνη: Ζητήματα της ηλεκτρονικής λογοτεχνίας*. Διπλωματική εργασία, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας ΜΝΕΣ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

<http://invenio.lib.auth.gr/record/132035?ln=el> [27-8-2013]

Πετρίδου, Ε. 2011. *Υπερκείμενο: Ιστορία, Θεωρία, Πρακτικές (και μια εφαρμογή στη Νεοελληνική Λογοτεχνία)*. Διπλωματική εργασία, Τμήμα Φιλολογίας, Τομέας ΜΝΕΣ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://invenio.lib.auth.gr/record/128881>

[27-8-2013]